

# Літературна критика

Ярослав Голобородько

## У ФРЕЙМІ АКТУАЛЬНОГО СЛОВОФАКТУ

(Про нову книжку Володимира Яворівського “День переможених”)

Від кожного асоціативного, або знакового, або старанно культивованого письменницького імені постійно очікуєш “проривів новизни”. Колористична свіжість – це як вимір першоподиху, буяння живої стихії, прозорість безмежних осягів, симфоніка життєвих глибин. Урешті, весь літературний процес у будь-яких своїх національних формах та паннаціональних тенденціях завжди рухався й рухається в напрямі аранжування й вираження свіжого настроєвого тембру, ментального словообразу, концептуального погляду.

Книжка Володимира Яворівського “День переможених” (Л.: Літ. агенція “Піраміда”, 2004) відрізняється саме пошуком та виявами колористики новизни – життєвого простору, художніх прийомів, конфліктів і малюнків, авторського стилю й оповідної манери.

Оригінальна й загальна архітектура збірки. Відкриває її повість із досить-таки буденною назвою “Мішень”, за нею – серія з п’яти новел (“Риба на березі”, “День переможених”, “Марушка Мандалина”, “Навіть смерть...”, “Миколай-Невгодник”), вивершує книжку ще одна повість, що містить свіжу (вже на лексико-граматичному рівні) назву “Кривого танцю”.

Усі твори книжки об’єднані спільним часовим фреймом, в якому відбуваються зображені події: кінець ХХ ст. (передусім 90-ті рр.), період, коли відбувався розвій нової української державності (цей мотив виразно озвучує, а місцями й ідеологізує, як у повісті “Мішень” та новелі “День переможених”, інтонації та стилістику збірки), доба гранично загострених, нерідко абсурдно колоритних суперечностей, з якими стикалися люди, соціум, нація.

Новели й повісті Володимира Яворівського з “Дня переможених” виявляють свою концептуальну й мисленнєву дотичність ще однією гранню – спільністю художньої території, на якій розгортаються сюжетні перипетії практично всіх творів-конструентів збірки. Це – Теклівка, зображена з деталізацією її побутових реалій, повсякденного й на перший погляд (але тільки на перший погляд) дрібного клопоту, неписаних етикету й етики, звичаїв, із ретельним екскурсом у складні й драматичні долі її мешканців, їхні неприховано гострі, нерідко шоково відверті й тим правдиві взаємини.

Якщо в повісті “Мішень” Теклівка постає серед інших місць, де розвиваються події твору (разом із військовим полігоном, українсько-польським кордоном та прикордонною зоною, селом Вишенькою), якщо в новелі “Миколай-Невгодник” вона ж змальовується в контексті подій, які відбуваються з теклівцями-заробітчанами в Польщі, то в повісті “Кривого танцю”, новелах “Риба на березі”, “День переможених”, “Марушка Мандалина”, “Навіть смерть...” основні події та зіткнення розгортаються саме в Теклівці. В художніх реаліях збірки строката й колоритна Теклівка, багатогранність теклівського життя-буття фактично подані як один із художніх концентрів національно вираженої ментальності помежів’я ХХ – ХХІ ст.

Абсолютно всі твори нової збірки Володимира Яворівського, які б проблеми й духовно-психологічні аспекти в них не порушувалися, споріднює художній принцип, за яким вони виписані. Чи то зображуються життя й ціннісні настрої українських військових (“Мішень”), чи викладається побутова колізія з життя селянина-теклівця (“Риба на березі”), чи окреслюється світоглядний конфлікт між братами-українцями (“День переможених”), або передається історія людських стосунків (“Марушка Мандаліна”), а чи розповідається про духовно-психологічне зіткнення колишніх друзів (“Навіть смерть...”), або подаються побутово-інтимні перипетії, що спіткають українців-заробітчан (“Миколай-Невгодник”), а чи змальовуються драматичні реалії з життя сучасної жінки (“Кривого танцю”), письменник незмінно вдається до використання принципу “по-живому не прибраного життя”, подаючи дійсність у рельєфних сценах-згустках, сценах-злитках, де переплетено побутове й інтимне, психологічне й сексуальне, аксіологічне й світоглядне.

Стильова домінанта, ґрунтовно розроблена і яскраво репрезентована у збірці “День переможених”, зумовлена культом і культивуванням принципу “малюнків з натури”. Володимир Яворівський – актуальний письменник, який відчуває, досліджує й віддає колористику життєвого факту, життєвої тональності, колористичність пульсації реального, не дистильованого буття. Він живе побутовими, ментальними, психологічними реаліями (зазвичай деромантизованими), що випромінюють енергетику життя без прикрас, життя такого, яким воно є насправді, з численними натуралістичними штрихами, нюансами, обертонами. Митець поліфонічно застосовує стилістику натуралістичного письма, вбачаючи в ній шлях до художньої істинності.

Виразні й внутрішньо експресивні натурмалюнки проходять лейтмотивом крізь оповідну структуру всіх творів “Дня переможених”. Найбільш насичено, концентровано постають вони в новелах “Риба на березі”, “Марушка Мандаліна”, “Миколай-Невгодник” та повістях “Мішень”, “Кривого танцю”, утворюючи мозаїку ескізів, фресок, сцен драматичного, жорстокого, нерідко абсурдного сьогодення. Колористика життєвих натурмалюнків гранично наближує прозаїка до усвідомлення й вираження повнокровної сили життя. Натуралістична соковитість прози Володимира Яворівського дозволяє змальовувати життєві процеси в динаміці, парадоксальному розвитку, непередбачуваних змінах.

Письменник із натуралістичними, часто епатажними подробицями розповідає історії доль – Колька Колія, який із недавнього п'янички стає теклівським орендарем (“Риба на березі”), колись гулящої Марушки, що тепер “всю мафію на залізничному вокзалі під подолом тримає”, за словами теклівського сільського голови Василько (“Марушка Мандаліна”), молодого заробітчанина Миколая, який, розраховуючи одружитися на Магдочці, молодій красивій польці, натомість потрапляє за ґрати (“Миколай-Невгодник”).

До колористичних особливостей збірки належить і те, що Яворівський-художник у ній постає переконливішим, самобутнішим за Яворівського-мислителя. Дві новели – одна з яких, “День переможених”, дала назву книжці, та “Навіть смерть...”, об'єднані зверненням до колізій та аспектів світоглядного гатунку – постають під цим кутом зору цікавим аналітичним матеріалом.

У новелі “День переможених” відтворено ситуацію, що стала класичною в українській літературі: зіткнення братів, один з яких, Альоша (в тексті він називається ще Альошкою, й Олексою), – російський дипломат, другий, Юрко – український лікар, хірург. Їхні полемічні діалоги містять доволі загальновідомі історико-культурні факти, реалії й нагадують спрощений “курс” російсько-українських взаємин та взаємних національних претензій. Новела з художнього боку досить прямолінійна,

персонажі відверто поконтрастовані, авторські симпатії очевидні. Альоша, звісна річ, сповідує погляди, які, за популярним політичним слоганом, відлунюють "шовінізмом", до того ж він дипломат-невдаха; Юрко ж, навпаки, в очах свого брата виступає "завзятим націоналюгою". Акценти в зображенні цих персонажів розставлені однозначно, сюжетна канва — полеміка під час рибалки — також не оригінальна. Найсильнішим місцем цієї новели є фінал, під час якого гинуть, тонучи, обидва брати. Ось так символічно завершуються вияви розбрату, знову ж таки актуалізуючи (в контексті останніх соціодуховних подій в Україні) сторінки й твори доби літератури про національно-громадянську війну.

Граничною концептуальною спрощеністю позначена й новела "Навіть смерть...", що в ній реанімується традиційний до архаїчності конфлікт, побудований на антиномії "подвижник — конформіст". Прозаїк протиставляє Романові, недавньому дисидентові, котрий писав, як сказано в тексті, "антирадянські листи" та якого "вже згадують серед тих, хто домагався незалежності", його колишнього приятеля й однокурсника Фелікса, колишнього комсомольського лідера, який нині, за словами цього ж персонажа, має "сякий-такий маленький бізнес" та збирається "висувати свою кандидатуру на виборах міського голови".

За художніми реаліями новели, Роман і Фелікс — ідеально завершені антиподи. В тексті твору Роман — втілення морально-етичних чеснот, Фелікс — цинік і пристосуванець. Роман — стійкий бунтівник і рухівець, Фелікс — безпринципний дешевий актор, який розіграє перед умирущим колишнім другом сцени каяття. Роман — великомученик і страдник, Фелікс же — аморальний тип особистості, для якого не існує нічого святого. Письменник неухильно в моральному сенсі "розводить" провідних персонажів, постійно наголошуючи на тому, що Фелікс "продав" свого друга, здавши його "кегебешникам з Винниці", як сказано в тексті, за "двокімнатну квартиру з лоджією в партійному будинку", та свідчив на суді проти нього.

Протистояння Романа й Фелікса розв'язано виключно через призматику чорнобілої мисленнєвої та художньо зорової оптики. Навіть щодо ймення, під яким у тексті новели проходить антипод та опонент Романа Васюри, автор, згущуючи негативний і відверто непривабливий ореол над образом Фелікса, зазначає, що "справжнє, паспортне його ім'я — Федір, це Роман ще в інституті охрестив так секретаря комітету комсомолу факультету, і позаочі Федора тільки так і називали, правда, одні — "залізним", інші — "гумовим", і він про це знав".

У конфлікті-діалозі "подвижників" і "кон'юнктурників" письменник не знайшов і не виокремив нічого, що б на сьогоденному матеріалі додало інтелектуально свіжих фарб і тонів цій духовній інтризі-опозиції. І начебто гострий підсумок-зізнання Романа, звернений до Фелікса ("Ця сьогоднішня Україна — для таких, як ти. Ви знову в переможцях, а нам залишається роль переможених") насправді не містить нічого нового, оскільки переказує досить банальні й аксіоматичні речі, що завжди складала абетку "вічного революціонера" або "юного бійця за щасливе майбутнє".

Художній простір повістей та новел густо насичений нині щедро тиражованою в мистецтві сексуальною колористичністю, яка фесрично оркеструє тональність і харизму передусім постмодерного світосприйняття. Сексуалізація свідомості стає вже настільки поширеним і "розкрученим" культурно-ціннісним явищем, що переходить у безальтернативну естетичну норму й набуває атрибутів нового мистецького канону. Втім, звернення митців до еротичних і сексуальних мотивів ретранслює, безумовно, й ті почуттєво-ментальні цінності, що дедалі владніше охоплюють внутрішню й поведінкову стилістику сучасної людини.

У збірці “День переможених” чимало сцен та епізодів, що вирізняються акцентованою інтимно-сексуальною “прописаністю”. За рівнем своєї частотності та “крупноплановості” вони не лише не поступаються, а й значно перевищують художній дискурс “українського сексу”, скажімо, в прозі Оксани Забужко – одного з національних лідерів у цьому мисленнєвому річищі.

Не всі з інтимних малюнків й епізодів художньо органічні, сюжетно вмотивовані, як-от у повісті “Мішень”, де прозаїк неначе захоплюється колекціонуванням і композиційним “розкладанням” карт-сценок сексуального звучання й облямування, – повісті, де він немовби проводить своєрідний еротичний кастінг, яка саме “картинка” виглядатиме натурнішою та натуралістичнішою. В новелі “Миколай-Невгодник” та повісті “Кривого танцю” інтимно-еротичні малюнки значно органічніше вписуються в текстову фактуру оповідей, утворюючи ефект художньо-образної цілісності з іншими реаліями цих творів.

У новелах та повістях з нової книжки Володимира Яворівського настійливо зосереджується увага на джерелах і виявах біологічних струменів, імпульсів, поривань у людській свідомості, самовідчутті, поведінці, що загалом постає продовженням традиції тих зарубіжних й українських митців, які роблять секс, сексуальну сферу об’єктом і предметом художнього обстеження.

Книжка “День переможених” – прикметна подія в українській літературі початку ХХІ ст. Колористика предметно деталізованого, неонатуралістичного письма й жорсткого, рельєфно реалістичного погляду, поєднана з елементами постмодерної проблематики й стильової манери, спроможна суттєво збагачувати смислову й архітектонічну фоніку літературного процесу. Синтез різних і найрізноманітніших прийомів, принципів та методологій художнього мислення продовжує в новому тисячолітті утверджувати свою плідність та перспективність для формування індивідуалізованого й оригінального мистецького світорозуміння.

*м. Херсон*

## **Марія Якубовська**

### **У СВІТЛІ ВИСОКОЇ ЗОРІ...**

#### **(штрихи до літературного портрета Ігоря Павлюка)**

Світлана Короненко, вітаючи прихід Ігоря Павлюка в наше письменство, писала: “Серед молодих викликає радісний подив львів’янин Ігор Павлюк”<sup>1</sup>. Ганна Лобановська твердила, що його пісня пробуджує непідробний смак до життя. Валерій Ілля бачить його так: “А тим часом з Божим деревом полину в очах ходить світом поет надприродної сили переживання... З такою душею – і на зорях привітають”<sup>2</sup>. Ігор Павлюк – у художньому світі красного слова постає багатогранна, з величезною енергетичною силою любові, де життя розглядається як філософема служіння високій ідеї, де розпластана стражданням душа на вітрах історії стає знаменням і порятунком водночас.

Говорити від імені цілого покоління, від імені епохи... Чесно, відверто, розхристано... Страждати й мучитись за всіх; відчувати, як найближчого друга,

<sup>1</sup> Короненко С. Поезія – це завжди містика: Інтерв’ю // Укр. слово.– 2000.– 9–15 листоп.– С. 14.

<sup>2</sup> Ілля В. Є поділ світу – місто і село // Основа.– 1994.– Ч. 27(5).– С.14.